

Eftir statskvettið í Uganda í januar mánað eru 13 afrikanskir statir við til samans uml. 150 miljónum fólki undir hermannastjórn

Lætt at taka ræðið - men torført at lata tað aftur av hondum

Við statskvettinum í Uganda, sum hendi í januar mánað í ár, eru 13 afrikanskir statir beinleiðis stýrdir av hermannastjórn. Av teimum 300 miljónum, sum liva uttan fyrri tað «hvíta Afrika» (Suður Afrika, Rhodesia og portugisisku hjálandini) er sløk helvtin stýrt av herinum í hvørjum landi. Harafturat hevur hervaldið í 10 statum vektorætt, ella at hervaldið hevur heilt stóra ávirkan á landsins stjórn. Afrika hevur ikki verið so nógv herjað av guerrillabardögum sum Asia og Latin-Amerika, men harafturimóti hava nógv statskvett verið framd, umframt tær míscyndaðu atgerðirnar. Meginparturin av londunum í Afrika fekk sjálfstýri í 1960, og síðani tá hava í minsta lagi verið 25 veldyndaðar kvettroyndir.

Fyrr var tað Latinamerika, sum var kent fyrri allar tær kvettroyndir, sum reiðiliga tóku seg upp um miðjan 1960-ini. Harnest var tað Miðeystur sum hevði flestu statskvettini. Í Sýrlandi hava síðani 1948 verið 14 royndir til at gera statskvett. Í Afrika er tað Dahomey, sum liggur á odda við fimm hermannastjórn síðani 1960.

Hvar henda statskvettini?

Dahomey hevur verið franskt hjáland, og tá kvettini tóku seg upp í 1965, var tað serliga tey fyrrverandi fronsku og belgisku hjálandini tað gekk útyvir.

Hetta var lagt út soleiðis, at bretska avkolonialiseringin var eydnað betur enn hjá fransum og belgiummonum. Síðani hava hernaðarligt statskvett verið í fyrr. Bretskum hjálandum sum t. d. Nigeria, Ghana, Sierra Leone og Uganda. Av hesum sæst at orsøkin til hvar og hvi statskvettini eru, er helst ikki hvussu tað er státt við belgiskari, franskarar ella bretska avkolonialisering, men heldur at hetta hevur orsøk í lokalum trætum.

Hví verða kvett gjørd?

Tá eitt statskvett fer fram, kemur mangt í ljósmála; men ikki er vist, um hetta altið er tað sum hevur orsakað kvettini. Av teimum frágreiðingum sum eru, er tann mest vanligi at talan er um træt millum tey ymisku fólkalögini, politiskar, sosialar trætir. Eisini er tað hent, at eitt statskvett hevur eina persónliga orsøk. Sjálvdan hevur tað vist seg, at verunliga orsøkin til eitt

kvett, er ein av frammanfyrir nevndu møguleikum, men heldur eitt sindur av hvørjum.

Um orsøkin er persónlig, er ofta ógvuliga torført at døma um støðuna, ið hvussu er um talan er um ein einstakan hergrymman ella ein minni bólk av heryvirmonnum. Harafturimóti hevur tað vist seg í einstøkum forðum, at tað hevur verið av hernaðarligum áhuga at gera av við politikararnar.

Í Alger (1965) og Ghana (1966) kendu heryvirmennirnir seg hóttaðar av ætlanum hjá stjórnini av at seta fólkalpolit. Sjálvandi er almenna frágreiðingin annarleisus orðað, og oftast eru teim afrikansku statunum nógv politiskt stríð og figgarligir trupuleikar, at tað er ikki torført hjá teimum, sum hava tikið valdið, at koma við eini frágreiðing sum ljóðar væl í fólksins oyrum.

Gagnar eitt statskvett?

Í nógvum forðum eru tað tilikar trætir sum enda við statskvetti. Fyri at tryggja eindina í einum stat sum er hóttað við stríði millum ymisk fólkalög og spjalding (t. d. í Congo-Kinshasa og Nigeria) ella har politiskt dugaloyf og korrupsión er tekur herurin valdið. Endamálið er at fáa aftur rettlag á viðurskiðunum gjøgnum eitt hermannastýri.

Tá fólki frættir um at herurin hevur tikið ræðið verða tíðindini ofta heilsað við dansi og fagnaðarrópum. Hetta hevur sína orsøk frá hjálandatíðini, tá herurin var tryggin fyrri lóg og ordan. Oftast er

herurin ikki uppi teirri korrupsión sum teir royna at basa. Ofta vera teir ópolitisku «steknokratarnir» betur móttikin av fólkinum enn politikararnir, tí fólkinu eru troytt av at hoyra tey stóru og fogru orðini og bert siggja tey smáu úrslitini.

Torført at lata valdið aftur av hondum

Tað er sum oftast lætt at taka valdið við einum statskvetti. Í Uganda var stríð millum víðhaldsmenn og mótsøðumenn hjá Idi Amin. Við statskvettið í Uganda í 1969 endaði tað við einum blóðigum og longum borgarastríði. Men hetta eru undantøk. Flestu statskvettini fara ikki blóðugt stríð við sær, og oftast onga mótsøðu. Tað er lætt at taka valdið, men tað er ógvuliga torført at lata tað aftur av hondum.

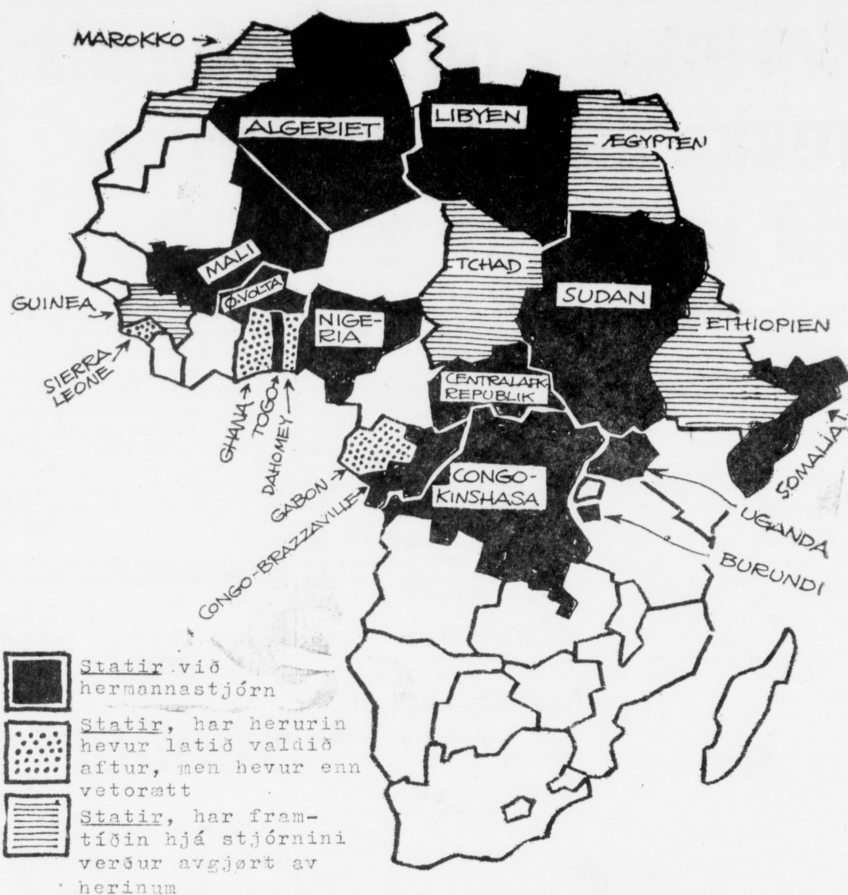
Í nókrum forðum ynskja hergrymmennirnir ikki at venda aftur til herin, men heldur til at gera vanligir politikarar. Teir gera sær politiskar flokkar, og fyrri at legalisera gerðir teirra skipa teir fyrri valum. Hetta er millum annað hent í Egyptalandi og Kongo-Kinshasa. Vandin hjá teimum liggur út í at teir missa sambandið við herin. Teir gera politikarar, og um teir á henda hátt ikki orka teirra uppgávu, verða teir «steknokratarnir» og royna at koma fólkinum «til hjálpar». Í øðrum forðum hevur hermannastjórnin verunliga ynskt at lata valdið aftur til politikararnar, men hetta hevur ikki altið verið líka

lætt, við tað, at ofta hava tað bert verið teir leiðarar, sum í sínari tíð vóru avsettir.

Drúgv «barnasjúka»

Statskvett sýnist ofta at vera sum ein drúgv barnasjúka, sum serliga gongur útyvir fólki sum ikki eru politiskt búgvín ella ikki eru organiseraði.

Við einstøkum undantøkum sum Guinea, Tanzania, Tunesia og Egyptaland eru teir afrikansku statirnir ikki komnir longri enn at herurin er tað einasta væl organiseraða amboðið í landinum. Myndin av Afrika sum «heimspartur» statskvettanna kann halda á í mong ár afturat er ógvuliga væl hugsandi.

ARBÆIÐSTÓL
BESTOG
STOFFIGGDS
TIMBUR
BYGGITILFAR

**KLAKKSVÍKAR
TIMBURHANDIL**

Telefon: 5148 - 5265
Telgr.: Kjelbro, Klakkevik
Telex 20

Pf. J. F. KJØLBRO